

Servicii divine de închinare în Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea din România

„Deci ce ar trebui făcut, fraților? Când vă adunați, fiecare are un psalm, un cuvânt de învățătură, o descoperire, o vorbă în altă limbă, o interpretare. Toate să fie făcute pentru zidire.”

1 Corinteni 14:26, NTR

Cuprins

-
- 5** Programul de vineri seară
- 7** Închinarea prin rugăciune și Școala de Sabat
- 9** Serviciul divin principal din Sabat dimineață
- 12** Programul din Sabat după-amiază
- 16** Sfințirea Sabatului și rețelele de socializare
- 17** Adunări săptămânale de rugăciune
- 18** Principii ale închinării publice
- 20** Închinarea adventistă în familie
- 24** Deschiderea și încheierea Sabatului
- 25** Cum țineau Sabatul Domnul Isus și primii creștini?
- 27** Principiile Sabatului în practica Domnului Isus și în Spiritul Profetic
- 35** Ce făcea Ellen White în Sabat?
- 37** Sabatul, zi de adunare și de bucurie
- 39** Închinarea în Vechiul și Noul Testament
- 46** *Manualul Bisericii* despre serviciile divine

În atenția pastorilor și a slujbașilor
advențiști de ziua a șaptea:

vă invităm să discutați în comitete acest document
și să îl promovați înaintea comunităților spre informare,
în vederea îmbunătățirii serviciilor divine și a reconsacrării.

Programul de vineri seară

- ◆ serviciul divin poate începe la apusul soarelui, înainte sau după aceea;
- ◆ programul să conțină o predică bazată pe Biblie și pe învățăturile Domnului Isus, ca răspuns la nevoile ascultătorilor;
- ◆ un model de program participativ, cu implicare din partea cât mai multor persoane și a copiilor/tinerilor crește prezența:
  - ◆ părtășie prin experiențe și rugăciuni, într-o atmosferă de familie;
  - ◆ cântece și povestiri de viață;
  - ◆ copiii sau tinerii să aibă un moment organizat și prezentat de ei;
  - ◆ copil sau tânăr care predică 5-10 minute, urmat de câteva intervenții din partea celor prezenți despre subiectul prezentat, rugăciuni și imnuri;
  - ◆ familiile comunității să prezinte pe rând, câte una în fiecare ocazie, momente din viața și credința lor;
- ◆ responsabilitatea organizării programului de vineri seară poate fi atribuită unei familii. Părinții pot susține mesajul principal, iar copiii pot contribui cu momente creative;
- ◆ seriale tematice de prezentări (exemplu: un ciclu de 10-12 predici despre revenirea Domnului Isus sau despre mesajul celor trei îngeri, patriarhii Bibliei, doctrinele, muzica etc.);
- ◆ studiul sistematic al unei cărți din Biblie sau din Spiritul Profetic (lectură explicată, urmată de întrebări și răspunsuri);
- ◆ o scurtă cuvântare biblică poate fi urmată de întrebări din Biblie (Kahoot sau pregătite anterior din capitole studiate în timpul săptămânii);
- ◆ închinarea prin ascultarea Cuvântului (15 minute) poate fi urmată de repetiții de cor.

Suspendarea serviciilor divine pe timpul iernii sau din cauza numărului redus de participanți nu este recomandată. Când participanții prezenți sunt puțini, se pot organiza discuții pe teme de interes general. Programul poate include rugăciuni, imnuri și lectura unui pasaj biblic care să introducă o temă de discuție. Un lider va modera dezbateră și va formula concluziile.

„Fiecare trebuie să simtă că are o parte de făcut în a face Sabatul interesant.”

Ellen G. White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. a 2-a, rev., vol. 6, p. 290

„Nu cred că putem petrece orele de început ale Sabatului mai potrivit decât în rugăciune solemnă, fierbinte și plină de recunoștință.”

Ellen G. White, *Mărturii despre Sabat*, ed. 2005, p. 76

„Părinții îngăduie ca lumea să le acapareze timpul, puterea și gândirea, și, când vine Sabatul, sunt atât de extenuați, încât nu mai au nimic să-l ofere lui Dumnezeu în ziua Lui cea sfântă, nicio dulce evlavie care să le binecuvânteze căminul și să facă Sabatul să fie o încântare pentru copiii lor.”

Ellen G. White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. a 2-a, rev., vol. 5, p. 271

„Când nu este prezent un pastor în biserică, trebuie să fie desemnat cineva ca lider al adunării. Dar nu este necesar ca acesta să țină o predică sau să ocupe o parte însemnată a timpului de închinare. O lectură biblică scurtă și interesantă va fi, adesea, de mai mare folos decât o predică. Iar aceasta poate fi urmată de o adunare de rugăciune și de mărturisire.”

Ellen G. White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. cit., vol. 6, p. 289

„Am discutat despre modalitatea cea mai eficientă și mai înțeleaptă prin care pot fi salvate sufletele și despre felul în care poate fi petrecut Sabatul într-o manieră cât mai folositoare acolo unde nu sunt decât foarte puțini cei care îl păzesc. Dacă sunt doar trei care se pot întâlni în Sabat, aceștia trebuie să se adune și să studieze Scriptura, citind din publicațiile noastre ce pare mai potrivit pentru părinți și copii, iar apoi să se roage împreună, cerând prezența și binecuvântarea lui Dumnezeu.”

Ellen G. White, *Mărturii despre Sabat*, ed. cit., p. 89

Închinarea prin rugăciune și Școala de Sabat

- ◆ timpul de rugăciune înainte de începerea Școlii de Sabat are de regulă 30 de minute și este compus dintr-un scurt devoțional, urmat de rugăciuni pentru subiecte locale sau care privesc Biserica în ansamblu;
  - ◆ oferiți-le tuturor celor ce doresc posibilitatea de a se ruga în public sau în grupe;
  - ◆ ora instructorilor este foarte mult neglijată în cele mai multe comunități; întrunirea instructorilor este necesară chiar dacă devine mai scurtă în Sabat; ca variantă alternativă, rugăm să fie analizată și opțiunea de întrevedere cu instructorii în timpul săptămânii sau vineri seara;
  - ◆ multe biserici aleg să difuzeze veștile misionare video din străinătate și din țară (canal YouTube, playlist 2025) în locul celor din broșură;
  - ◆ studiul biblic să fie organizat pe grupe mici, cu maximum 8-10 participanți; studiul într-o singură grupă condusă de la amvon nu este recomandat, deoarece părtășia cu cei mai mulți este descurajată, nu se atinge eficiența maximă în dezbateră lecției și comunitatea nu se dezvoltă;
  - ◆ la fiecare grupă recomandăm o introducere pentru părtășie și experiențe de circa 10 minute, o dezbateră biblică de circa o jumătate de oră și un timp dedicat pentru organizarea misiunii de aproximativ 10 minute;
  - ◆ vă rugăm să manifestați multă atenție și bunăvoință și să-i integrați în grupele deja formate, care poate au început lecția, pe vizitatori și pe membrii care sosesc mai târziu la adunare; după un plan prestabilit, să lucreți și pentru credincioșii care de regulă absentează;
  - ◆ unele comunități au inclus în program o scurtă prezentare de sănătate (despre fructe, legume, alimente, obiceiuri de stil de viață);
  - ◆ un raport misionar de 5-7 minute din partea întregii comunități se poate prezenta o dată pe lună (număr de vizite, cărți distribuite, experiențe din librării, penitenciar, online, Misiunea Femeii, lucrarea pentru persoanele cu dizabilități etc.);
  - ◆ copiii mici pot să strângă colecta și să citească în față pasaje biblice cheie din studiu;
  - ◆ uneori, la finalul Școlii de Sabat, copiii de la toate secțiunile pot veni în față să prezinte un mesaj sau un cântecel;
  - ◆ o experiență deosebită, selectată cu atenție, poate fi prezentată de la amvon timp de 1-2 minute, la sfârșitul studiilor pe grupe;

◆ o dată pe lună, copiii sau tinerii pot formula public o întrebare de tipul „de ce”, la care participanții vor răspunde (întrebarea copiilor);

◆ în fiecare trimestru, cele mai multe grupe ale Școlii de Sabat au capacitatea să desfășoare împreună un proiect social pentru localitate.

„Fie ca, în timpul săptămânii, membrii bisericii să-și facă partea cu credincioșie, iar în Sabat să-și relateze experiențele. Atunci, adunarea va fi ca o hrană dată la vreme potrivită, aducându-le tuturor celor prezenți o viață nouă și puteri proaspete.”

Ellen G. White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. a 2-a, rev., vol. 7, p. 24

„Mulți studenți au făcut din educația formală principalul lor obiectiv și au neglijat rugăciunea, lipsind de la Școala de Sabat și de la întâlnirile de rugăciune și, din cauza neglijării îndatoririlor religioase, s-au întors acasă îndepărtați de Dumnezeu. [...] «Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu și neprihănirea Lui.» Aceasta nu trebuie fie ultima, ci cea dintâi preocupare.”

Ellen G. White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. a 2-a, rev., vol. 4, p. 370

„Tații și mamele trebuie să aprecieze atât de mult privilegiile Școlii de Sabat, încât să-și ia timp să verifice pentru a vedea dacă copiii lor își învață perfect lecția în fiecare Sabat. Ei trebuie să fie mai interesați de învățarea lecțiilor Școlii de Sabat decât de pregătirea lecțiilor obișnuite.”

Ellen G. White, *Mărturii despre Sabat*, ed. cit., p. 96

Serviciul divin principal din Sabat dimineață

Serviciul de închinare

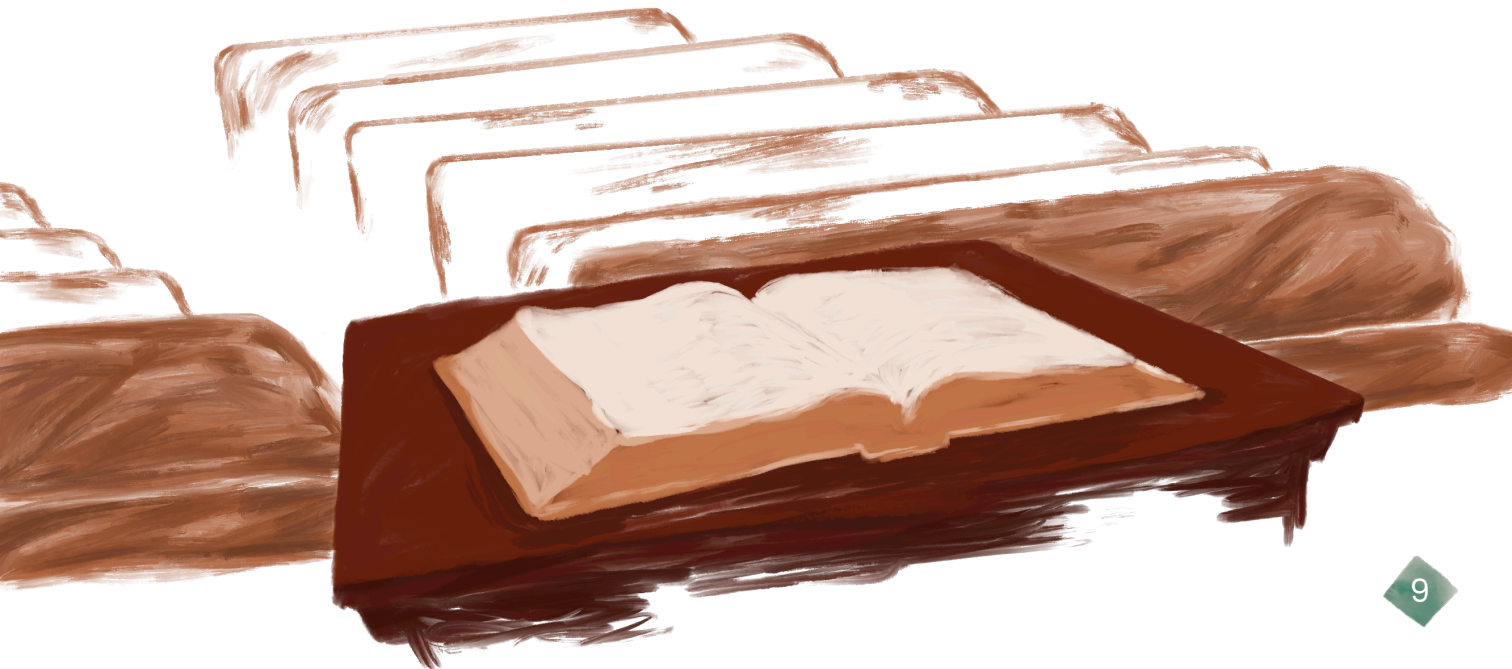
„Serviciul de închinare din Sabat este cel mai important dintre toate adunările bisericii. Astfel, membrii se întâlnesc săptămânal pentru a se uni în închinare către Dumnezeu, cu un spirit de laudă și de mulțumire, pentru a asculta Cuvântul Lui, pentru a primi putere și har ca să ducă luptele vieții și pentru a afla voia lui Dumnezeu în ceea ce privește lucrarea de câștigare de suflete. Întregul serviciu de închinare trebuie să se caracterizeze prin respect, simplitate și punctualitate.”

Manualul Bisericii, ed. 2022, p. 158

Programul serviciului divin

„Serviciul de închinare din Sabat dimineață are două părți importante: răspunsul adunării în laudă și adorare, exprimate prin cântare, rugăciune și daruri, și apoi mesajul din Cuvântul lui Dumnezeu. [...] Nu există un program fix sau o ordine prestabilită pentru serviciul de închinare publică. De obicei, un program scurt este mai potrivit cu adevăratul spirit de închinare. Se recomandă evitarea introducerilor lungi. Punctele din deschidere nu ar trebui să consume timpul necesar predicării Cuvântului lui Dumnezeu.”

Manualul Bisericii, ed. cit., p. 159

- ◆ unele comunități adventiste cântă strofe dintr-un imn special în timp ce formația urcă la amvon, imediat după aceea sau la sfârșit, după ultima rugăciune; tematica poate fi despre a doua venire a lui Isus sau din formula credală (îmnurile nr. 51–57);
- ◆ comentariile pentru zecimi și daruri sunt disponibile în două formate diferite: [scris](#) și [video](#) (playlist [2025](#), playlist [diaspora](#) 2025, playlist 2025 [maghiară](#));
- ◆ după modelul din Neemia 8:5, sala se ridică în picioare la citirea pasajului biblic principal, înainte de predică;
- ◆ imnuri cântate de copii în fața amvonului la începutul sau sfârșitul predicii;
- ◆ conducător muzical care antrenează sala la intonarea imnurilor;
- ◆ povestire pentru copii sau momentul de laudă al acestora (psalm, cântare etc.);
- ◆ implicarea unui tânăr în cadrul serviciului divin, fie la strângerea zecimilor și a darurilor, fie pentru rugăciunea publică sau povestirea pentru copii; dacă ne propunem acest lucru, vom putea găsi un rol adecvat pentru fiecare tânăr;
- ◆ recitarea unui pasaj biblic din memorie de către copii;
- ◆ folosind modelul din Deuteronomul 6:20–25, putem oferi o explicație, după ce un copil sau un tânăr cere comunității să răspundă la o întrebare de tipul „de ce”;
- ◆ predică biblică, hristocentrică, actuală, cu apel, cu răspunsuri spirituale și practice pentru viața ascultătorilor, de maximum 30 de minute;
- ◆ sublinierea Bibliei sau notarea ideilor principale de către adulți în timpul predicii;
- ◆ fișe de lucru pentru copiii care ascultă predica;
- ◆ mesaj grafic special afișat pe monitoare sau videoproiector (titlul predicii, o imagine generică a comunității locale, textele biblice menționate de vorbitor, anunțuri, făgăduințe biblice);
- ◆ după exemplele din Deuteronomul 12:7; 26:11; 1 Samuel 1:4–5; 1 Corinteni 11:33, masă de părtășie pentru prelungirea atmosferei de închinare.

„Unul sau două minute sunt suficiente pentru orice rugăciune obișnuită.”

Ellen G. White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. a 2-a, rev., vol. 2, p. 461

Fotografiază pentru
a citi online cartea
Mărturii despre Sabat,
de Ellen White.

„Este trist faptul că mulți întârzie mereu în Sabat dimineața. Dormind până târziu, ei risipesc o bună parte a dimineții acestei zile care îi aparține lui Dumnezeu și pe care ne cere să l-o consacram Lui. În felul acesta, ei îl jefuiesc pe Dumnezeu. Din această cauză, ei sunt în întârziere cu orice lucru, familia este în confuzie, iar, în final, toți întârzie la Școala de Sabat și poate chiar la serviciul divin. De ce să nu ne sculăm devreme, odată cu păsările, și să aducem laude și mulțumiri lui Dumnezeu? Încercați, frați și surori! Faceți toate pregătirile cu o zi înainte, iar în Sabat veniți la timp la Școala de Sabat și la serviciul divin.”

Ellen G. White, *Mărturii despre Sabat*, ed. cit., pp. 87–88

Programul din Sabat după-amiază

După obiceiul nostru mai vechi, programele din Sabat după-amiază au o ordine tematică: Sabatul 1 este pentru misiune (vezi și *Manualul Bisericii*, ed. cit., p. 159), în Sabatele 2 și 4 se desfășoară programe muzicale, Sabatul 3 este destinat binefacerii (cu colectă), iar Sabatul 5 este dedicat familiei.

- ◆ program susținut pe rând de către departamentele bisericii locale și echipele lor de lucru (de tip raport și/sau seminar);
- ◆ prezentare biblică de tip consiliere pentru relații (părinți-copii, cuplu, bunici-nepoți, la locul de muncă);
- ◆ învățare de imnuri noi;
- ◆ recitare sau redare din memorie a unor texte sau fragmente biblice;
- ◆ instruirii misionare (rapoarte și metode) și pentru reforma sănătății (mesajul adventist de sănătate);
- ◆ rapoarte și apeluri practice la implicare socială, educațională, misionară (în zone albe, în librăriile Sola Scriptura sau în activitatea ASUP – pot fi invitați angajați sau voluntari care lucrează în regiune etc.);
- ◆ program de creație cu temă anunțată în prealabil;
- ◆ prezentări financiare (rapoarte, seminare etc.);
- ◆ întrebări și răspunsuri din partea reprezentanților Bisericii;
- ◆ scurte explicații pentru texte și pasaje dificile;
- ◆ secvențe de reportaje sau materiale audio-video de tip misionar ca punct de discuție pentru dezbateri sau instruire;
- ◆ repetiții muzicale;
- ◆ program de tipul „Micii predicatori” – copiii și tinerii bisericii să prezinte scurte predici;
- ◆ vizitarea de către grupe de tineri a seniorilor imobilizați la pat; programul poate include cântări, rugăciune, un scurt mesaj biblic și interviu cu seniorul, inspirator pentru tineri;

◆ organizarea de concursuri biblice; lunar, se poate desfășura o simulare de tip Bible Experience sau un test bazat pe materialul folosit la Olimpiada de Religie/Cunoștințe Biblice, pentru a sprijini pregătirea copiilor în vederea participării la cele două programe ale Bisericii (sunt disponibile întrebări în aplicația myBible);

◆ dacă în proximitate (în județ) este o unitate de învățământ adventistă (grădiniță/școală), să fie invitată pentru a prezenta un program muzical, activitatea educațională sau experiențe;

◆ programe speciale cu obiectiv misionar pentru părinții sau bunicii copiilor neadvențiști din grădinița sau școala adventistă din localitate (de exemplu: seminare de sănătate, familie, parenting etc.).

O variantă alternativă la prezentările ținute în biserică de către departamentele sugerate mai sus o pot constitui diverse acțiuni misionare organizate (distribuire de literatură etc.), vizite, programe în natură și altele.

„Dar cei care se adună să se închine Lui trebuie să îndepărteze din viața lor orice lucru rău. Dacă nu se închină în duh și în adevăr și în frumusețea sfințeniei Sale, venirea lor laolaltă nu va fi de niciun folos.”

Profeți și regi, p. 50, citat în Manualul Bisericii, ed. cit., p. 151

„Frații mei pastori, să nu credeți că singura lucrare pe care o puteți face, singura cale prin care puteți lucra pentru suflete, este aceea de a ține discursuri. Cea mai bună lucrare pe care o puteți face este să învățați, să educați. Ori de câte ori puteți găsi o ocazie de a proceda astfel, stați de vorbă cu membrii unei familii și permiteți-le să vă pună întrebări. Apoi, răspundeți-le cu răbdare și umilință. Continuați această lucrare în asociere cu eforturile voastre publice. Predicați mai puțin și educați mai mult, prezentând studii biblice și rugându-vă cu familiile și cu grupele mici.”

Ellen G. White, *Slujitorii Evangheliei*, ed. 2004, p. 143

Autoritatea de a stabili orarul și formatul serviciilor divine aparține bisericii locale, la decizia adunării administrative, în consultare cu președintele Conferinței. Vă invităm să analizați cele de mai sus în vederea îmbunătățirii atât a formei, cât și a fondului serviciului divin, pentru a răspunde nevoilor și specificului credincioșilor care participă.

Modelul nostru este aici:

„Totul trebuie să fie făcut
așa cum se cuvine și în ordine.”

1 Corinteni 14:40, NTR

Sfințirea Sabatului și rețelele de socializare

Încurajăm deschiderea Bibliei personale la serviciile divine. Studiarea Scripturii în format tipărit în comunitate nu este doar o manieră clasică de comunicare cu Dumnezeu, este și un mod sănătos de a ne conecta spiritual în mijlocul comunității. Multe biserici afișează la intrare anunțuri despre restricționarea folosirii telefonului mobil. Solemnitatea casei de rugăciune și întâlnirea cu Dumnezeu ne obligă la respect maxim. Vom câștiga astfel mai mult timp pentru relații și conversații față în față.

E necesar să limităm folosirea rețelelor de socializare și după încheierea serviciilor divine, în tot timpul orelor sacre ale Sabatului. Citirea presei și urmărirea diferitelor canale de informare sau de divertisment nu au legătură cu sfințirea Sabatului.

Unii credincioși preferă să se abțină de la folosirea platformelor de socializare pentru a nu fi distrași de la preocupările spirituale. Dacă cineva dorește totuși să consulte contul de Facebook, Instagram, TikTok etc., recomandăm să-și stabilească limite de timp și limite pentru conținutul vizualizat.

Adunări săptămânale de rugăciune

„Trebuie depuse eforturi mai mult decât cele obișnuite pentru asigurarea bunului mers al unei adunări de rugăciune. Aceasta ar trebui să înceapă la timp, chiar dacă sunt prezente doar două sau trei persoane. Pe parcursul a 15 până la 20 de minute va fi un scurt studiu al Scripturii sau o prezentare din Spiritul Profetic, după care vor urma rugăciuni, experiențe personale și o rugăciune de închidere. Diversificați programul de la o săptămână la alta. Dacă membrii nu se pot întâlni la locul obișnuit pentru rugăciune, întâlnirile în familii se dovedesc a fi o mare binecuvântare pentru toți participanții.”

Manualul Bisericii, ed. cit., p. 166

Principii ale închinării publice

„Orice cărturar care a învățat ce trebuie despre Împărăția cerurilor se aseamănă cu un gospodar care scoate din vistieria lui lucruri noi și lucruri vechi.”

Matei 13:52, sublinierea noastră

Durata cuvântării. Trăim într-o societate vizuală, în plin proces de digitalizare; prin urmare, timpul de menținere a atenției la monologuri și discursuri a scăzut considerabil. Auditoriul e obișnuit să consume produse media cu multe stimulente emoționale. Recomandăm predici biblice atent pregătite cu studiu și rugăciune, care să nu depășească 30 de minute la serviciile divine cele mai lungi.

„În general, predicile de la adunările din Sabat ar trebui să fie scurte. Celor care vor să-și exprime recunoștința și adorarea ar trebui să le fie oferită această ocazie.”

Ellen G. White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. cit., vol. 6, p. 289

Momente interactive. Cântările cu sala, rugăciunile (prin rostirea de „amin”-uri), grupele de studiu din cadrul Școlii de Sabat, diversificarea programului și conversațiile din pauze între serviciile divine pot contribui foarte mult la o atmosferă dinamică, plină de părtășie.

Atenția față de vizitatori. Ospitalitatea este marca unui creștin autentic chiar și în secolul vitezei și al prietenii virtuale. Musafirii adventiști și neadventiști au nevoie să fie întâmpinați de diaconie încă de la intrare, iar după aceea, în sala de închinare, să fie salutați de membrii bisericii. Politețea și prietenia (Iacov 2:1-4) sunt regulile Casei Domnului, poate mai importante decât frumusețea hainelor de închinare (1 Cronici 16:29). În ce privește musafirii, mamele cu copii mici să cunoască oferta comunității privind Școala de Sabat și cluburile de copii, cei care intră pentru prima dată într-un lăcaș adventist să fie invitați într-o grupă specială a Școlii de Sabat sau să li se facă cunoștință cu persoane prietenoase. Cei nou-botezați încă au nevoie de integrare. Invitarea oaspeților acasă pentru masa de prânz rămâne un bun obicei. Dumnezeu va răsplăti gazdele voioase, buna primire și orice gest mărunț de amabilitate pentru copiii mici (Matei 10:42).

Integrarea unor elemente media. În comunitățile noastre, am acceptat demult ca standard acompanierea sălii printr-un instrument muzical, precum și sistemul de amplificare audio prin microfoane. În ultimele decenii s-au adăugat afișajul electronic și proiecția video. E nevoie să conștientizăm că imaginea și materialele video devin noul standard.

Multe biserici folosesc veștile misionare video și mesajul video pentru colecta de la prânz, afișează imnurile creștine și textele biblice de la predică. Unele comunități mici difuzează predici înregistrate, în special vineri seara sau în Sabat după-amiază, dacă nu există alte soluții. Pentru generațiile obișnuite cu ecranul, poate fi necesar ca din când în când să integrăm imagini din vizite de tip raport sau pentru motivare, precum și scurte mesaje video (din partea unor credincioși sau invitați absenți, ca parte din prezentare).

Mai multă rugăciune. Nevoia de a se ruga a participanților poate fi împlinită la începutul și sfârșitul serviciilor divine sau la minutele devoționale, înainte de Școala de Sabat. În secolul al XIX-lea, când publicul era mai tolerant cu lungimea cuvântărilor, Ellen White scria: „Unul sau două minute sunt suficiente pentru orice rugăciune obișnuită” (Ellen G. White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. a 2-a, rev., vol. 2, p. 461). „La ocaziile obișnuite, timpul pentru rugăciune să nu dureze mai mult de zece minute. După ce a avut loc o schimbare de poziție, iar o cântare sau un îndemn au îndepărtat monotonia, dacă vreunul simte nevoia de a se ruga, atunci să se roage” (Ellen G. White, *Rugăciunea*, p. 203, în orig.). La momentele de rugăciune, tinerii și copiii să fie încurajați să participe activ.

Pentru aprofundarea scenelor de închinare văzute în vedenie de apostolul Ioan, studiați Apocalipsa 4:8-11; 5:8-14; 11:1,15-19; 14:7,12; 19:1-8!

Mai mult Cuvânt. Deschiderea și citirea Bibliei tipărite în liniștea pauzelor sau pentru a căuta în ea textele din studiu ori predică este de folos spiritual.

Mai multă instruire și închinare, mai puțină predicare. Adunările bisericii și învățăturile de la serviciile divine trebuie să aibă și un caracter practic, de folos pentru viață. Seminarele de instruire sunt la fel de importante ca predicile.

Transmisiunile live. Responsabilitatea pentru calitatea filmărilor din comunități care se difuzează online aparține comitetului bisericii, acestea trebuind să îndeplinească standardele Departamentului de Comunicare și să respecte normele legale. Interacțiunea personală prin aprecieri, comentarii și distribuire a postărilor făcute de biserici, instituții, școli etc. va avea un spirit misionar și de promovare (Efeseni 4:29-32).

Închinarea adventistă în familie

Să ne aducem aminte că în primele trei secole creștinii nu se închinau în clădiri concepute special pentru adunare, asemănătoare cu bisericile noastre. Comunitatea de credincioși se strângea în case particulare de locuit, deoarece religia creștină era persecutată, îngrădită și interzisă. Putem învăța de aici că adunările religioase din cămin au un potențial extraordinar. Creștinismul s-a dezvoltat ca religie comunitară, de familie.

Și în istoria Vechiului Testament găsim perioade când patriarhii și urmașii lor nu au avut nici sinagogi locale, nici templu central. După aproape o mie de ani de la chemarea lui Avraam în Canaan, regele David l-a propus Domnului să construiască un edificiu național, dar Dumnezeu a spus: „Eu n-am locuit într-o Casă din ziua când l-am scos pe Israel din Egipt până în ziua de azi, ci am mers din cort în cort și din locaș în locaș. Pretutindeni pe unde am mers cu tot Israelul, am spus Eu o vorbă vreunuia [...]: «Pentru ce nu-Mi zidiți o Casă de cedru?»” (1 Cronici 17:5-6).

Există o putere de neînving în religia practică în cămin și în grupe mici. În același context s-a dezvoltat adventismul timpuriu în SUA, când Ellen White vorbea despre formarea de grupe mici, ca bază a efortului creștin. Întâlnirile de Sabat la primii adventiști erau adunări sociale, neprogramate, pline de mărturii (fratele Loughborough a raportat 117 mărturii în 53 de minute) și care nu depindeau de o predică sau de un pastor. Trăim timpul când e necesar mai mult decât oricând să continuăm reforma creștină și să ne manifestăm credința Domnului Isus în locuințele noastre.

„Când preoții intrau în Locul Sfânt dimineața și seara, la timpul când se aducea tămâia pe altar, jertfa zilnică era gata să fie adusă pe altarul din curtea de afară. Acesta era un timp de mare însemnătate pentru închinătorii care se adunau la tabernacul. [...] Ei trebuiau să-și ia timp să-și cerceteze în mod stăruitor inima și să-și mărturisească păcatele. Ei se uneau în rugăciune tăcută, cu fețele îndreptate spre sfântul locaș. [...] Orele rânduite pentru jertfele de dimineață și seară erau socotite sfinte și au ajuns să fie privite de toată națiunea iudaică asemenea unui timp hotărât pentru închinare. Iar când, mai târziu, iudeii au fost împrăștiați ca niște captivi în țări îndepărtate, la orele rânduite, ei încă își întorceau fețele spre Ierusalim și își înălțau rugăciunile către Dumnezeu lui Israel. În practica aceasta, creștinii au un exemplu pentru rugăciunea de dimineață și de seară.”

Ellen G. White, *Patriarhi și profeți*, ed. 2015, pp. 353-354

„Ceasurile de închinare de dimineață și de seară ar trebui să fie cele mai plăcute și mai folositoare din întreaga zi. [...] Momentele de închinare să fie scurte, pline de viață, potrivite acelei ocazii și variate din când în când. Toți să se unească în lectura Bibliei, să învețe și să repete adesea legea lui Dumnezeu. Interesul copiilor va crește dacă li se va permite, când și când, să aleagă ei pasajul care va fi citit. [...] Cei mici pot și este indicat să ia parte la rugăciune și la cântare, chiar dacă aceasta nu înseamnă decât o strofă. [...] Iar părinții ar trebui să-și facă zilnic timp pentru a studia Biblia cu copiii lor. Pentru a face acest lucru, va fi nevoie, fără îndoială, de efort, planificare și ceva sacrificii; străduința însă va fi răsplătită din belșug.”

Ellen G. White, *Educație*, ed. 2022, p. 158

„În anii trecuți, soțul meu și cu mine am făcut din această dumbravă sanctuarul nostru. Înconjuțați de acești munți, adesea am îngenuncheat împreună în rugăciuni și cereri stăruitoare. Pretutindeni în jurul meu, se găseau astfel de locuri marcate de acele ceasuri sfinte. Când le priveam, îmi puteam aminti multe situații în care am primit răspunsuri directe și remarcabile la rugăciune.”

Ellen G. White, *Schițe din viața mea*, ed. 2004, p. 241

„Casa este sanctuarul familiei, iar cămăruța sau dumbrava, locul cel mai retras și mai liniștit pentru închinarea individuală, dar biserica este sanctuarul pentru comunitatea credincioșilor. Trebuie să existe reguli în ceea ce privește timpul, locul și modul de închinare. Nimic sfânt, niciun lucru care are legătură cu închinarea la Dumnezeu, nu trebuie să fie tratat cu neglijență sau cu indiferență.”

Ellen White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. cit., vol. 5, p. 491

Familiiilor sau membrilor care nu ajung la biserică vineri seara sau sâmbătă după-amiaza le aducem aminte „să nu părăs[ească] adunarea noastră, cum au unii obicei” (Evrei 10:25) și să revină în comunitate. Iar atunci când deschid și închid Sabatul acasă, le recomandăm activități alternative de cămin și atitudini misionare pentru a păstra sfințenia zilei de odihnă.

Sugestii:

- ◆ închinare cu membrii familiei, prin lectură la rând din Biblie, Spiritul Profetic sau o carte devoțională, scurte explicații, mărturii și rugăciuni;
- ◆ formarea unui obicei pentru întâmpinarea Sabatului alături de membrii familiei și pregătirea din timp a acestui moment (de exemplu: o mâncare specială, un cadru deosebit, program de închinare prin imnuri, citirea unui pasaj biblic și rugăciune);
- ◆ invitarea unor prieteni sau cunoscuți neadvențiști pentru masa și rugăciunea de la deschiderea Sabatului, ocazie cu care se citește textul pentru deschiderea zilei sfinte și se cântă împreună;
- ◆ două familii se adună împreună pentru deschiderea Sabatului la apusul soarelui, cu un scurt program de închinare;
- ◆ închinare acasă cu membri ai familiei sau prieteni care locuiesc la distanță sau în afara țării, prin telefon, Zoom sau videoconferință;
- ◆ timp în familie pentru educarea copiilor, închinare, vizite la domiciliul persoanelor cu nevoi speciale (bolnavi, seniori), în cadrul cărora copiii să cânte sau să recite texte biblice, ori plimbări în natură pentru familiarizarea copilului cu creația lui Dumnezeu;

Persoanele singure care locuiesc fără familie și urmăresc serviciile divine online pot manifesta un spirit misionar activ (interacțiune prin apreciere și comentariu, distribuirea materialului pentru persoane cărora li se potrivește, cu rugăciune). Există și posibilitatea participării într-un grup online de studiu și părtășie sau vizitarea rudelor, a credincioșilor sau prietenilor. Momentul apusului de soare la începutul Sabatului poate fi marcat printr-o postare online, însoțită de un text din Biblie.

Deschiderea și încheierea Sabatului

„Când soarele apune, lăsați ca glasul rugăciunii și imnul de laudă să marcheze încheierea orelor sfinte și invitați prezența lui Dumnezeu pentru grijile săptămânii de lucru.”

Ellen G. White, Mărturii pentru Biserică, ed. cit., vol. 6, p. 287

„Înainte de apusul soarelui, membrii familiei să se adune să citească din Cuvântul lui Dumnezeu, să cânte și să se roage. În privința aceasta este nevoie de o reformă, deoarece mulți au fost neglijenți. Este nevoie să ne mărturisim păcatele înaintea lui Dumnezeu și unul altuia. Ar trebui să începem din nou să facem pregătiri speciale pentru ca fiecare membru al familiei să poată să onoreze ziua pe care Dumnezeu a binecuvântat-o și a sfințit-o.”

Ibidem, p. 285

„Să ne adunăm în cercul familiei la apusul soarelui și să întâmpinăm Sabatul cu rugăciune și cântare, încheind apoi această zi cu rugăciune și cuvinte de recunoștință pentru minunata Lui dragoste. Sabatul este o zi specială de închinare în familie și în biserică, o zi de bucurie pentru noi și copiii noștri, o zi în care să învățăm mai mult despre Dumnezeu prin intermediul Bibliei și al marelui manual al naturii. Este un timp în care putem să-i vizităm pe cei bolnavi și să lucrăm pentru salvarea sufletelor. Treburile obișnuite ale celor șase zile de lucru trebuie lăsate deoparte și nicio lucrare inutilă să nu fie făcută. N-ar trebui ca mijloacele de comunicare lumești să ne ocupe timpul în ziua cea sfântă a lui Dumnezeu.”

Manualul Bisericii, ed. cit., p. 189

Cum țineau Sabatul Domnul Isus și primii creștini?

Ce făcea Domnul Isus în Sabat dimineața? Stă scris că Domnul *intra în sinagogă și citea din Scripturi* (Luca 4:16), *instruia poporul* (Luca 6:6; 13:10) și *vindeca*, adică îi dezlega pe oameni de neputințele lor (Luca 6:6-10; 13:15-17; Ioan 5:9-17; 9:11-16). După participarea la sinagogă în prima parte a zilei, putem intui că Domnul mergea să *mănânce*. Știm că s-a dus împreună cu prietenii apropiați în casa lui Simon, unde i-a vindecat soacra și a fost slujit de ea (Luca 4:38-39), sau în casa unuia din liderii fariseilor (Luca 14:1), ca să prânzească. Mai știm că ultimul Său Sabat înainte de moarte a fost petrecut în Betania, căutând *repaus și recreere* în locuința pașnică a lui Lazăr (Ellen G. White, *Viața lui Isus*, ed. 2015, p. 449).

„Și [Isus] propovăduia
în sinagogile Galileei.”

Luca 4:44

Domnul Isus ne-a învățat că e permis să facem bine în Sabat (Matei 12:12; Marcu 2:27). El a vindecat un bolnav cronic și i-a spus să-și care salteluța pentru că, în acest fel, ea atrăgea atenția asupra vindecării. Rogojina aceea era o povară vinovată, conform Halaha, dar, în slujba Domnului Isus, era o mărturie auxiliară a puterii și bunătății Sale. Alt exemplu este că Domnul face în Sabat lucrări de vindecare implicând acțiuni materiale (Ioan 9:14), care nu erau necesare pentru vindecarea prin puterea Sa, dar în acest fel El arăta că în Sabat putem desfășura activități misionare prin care să facem unele lucruri necesare pentru ușurarea suferinței umane (de exemplu: îngrijirea și vizitarea bolnavilor la domiciliu, în spitale sau în cămine; vizitarea, hrănirea și oferirea de asistență pentru copii instituționalizați sau în centre de refugiați, în zone calamitate etc.).

În același timp, Domnul Isus considera că, în ziua Săbătilui, refugiarea pentru salvarea vieții umane ar fi fost nepotrivită, deși era caz de forță majoră (compară Matei 24:20 cu vindecarea cazurilor neurgente și cu salvarea vieții unui copil sau animal căzut în fântână [Luca 14:5]). El ne-a învățat să ne rugăm la Dumnezeu ca situațiile de acest gen să nu se întâmple în Sabat, deoarece Sabatul trebuie să rămână o zi de bucurie și de odihnă chiar și în cele mai grele crize.

La primii creștini, legea Sabatului cerea odihnă și pauză de la activitățile obișnuite. Chiar și urgențe precum înmormântarea aveau un regim special în Noul Testament (Luca 23:54-56). Apostolii obișnuiau ca în Sabat să le predice neamurilor (Faptele apostolilor 13:42,44), așa cum făceau și evreii în cetățile în care locuiau (Faptele apostolilor 15:21). Este evident că programul de Sabat conținea o lectură din Legea lui Moise, continuată de explicații.

Primele slujbe creștine. După coborârea Duhului Sfânt, programul de închinare al primilor creștini cuprindea comuniune zilnică, instruire și legătură frățească, oferirea de daruri generoase, ceremonia frângerii pâinii, rugăciuni, prezență zilnică la Templu, citirea Scripturii, mărturisiri și laude aduse Domnului, precum și înmulțirea numărului de participanți și de ucenici (Faptele apostolilor 2:42-47; 6:1,7; 12:24; 20:7; 1 Corinteni 16:1-3).

**„Sabatul a fost făcut pentru om,
iar nu omul pentru Sabat.”**

Marcu 2:27

**„Această instituție sfântă nu a fost dată pentru a veni
în opoziție cu nevoile oamenilor, aducând durere
și disconfort, în loc de binecuvântare.”**

Ellen G. White, *Mărturii despre Sabat*, ed. cit., p. 21

Fotografiază
pentru a citi online
Sfințirea Sabatului.

Principiile Sabatului în practica Domnului Isus și în Spiritul Profetic

Care a fost modelul Domnului Isus și ce principii biblice găsim în Spiritul Profetic?

1. Participarea la serviciile divine

„Neglijența ta de a participa la serviciile divine publice este o mare greșeală. Privilegiile serviciilor divine sunt tot la fel de benefice și pentru tine ca și pentru ceilalți, și sunt esențiale.”

Ellen G. White, *Sfaturi pentru sănătate*, ed. 2000, p. 343

„Mi-a fost arătat adesea că pastorii bisericilor locale ar trebui să predice mai puțin și să depună un efort mai mare în lucrarea personală. Membrii noștri nu trebuie făcuți să creadă că trebuie să asculte o predică în fiecare Sabat. Mulți dintre aceia care ascultă predicile învață doar puțin, chiar dacă adevărul le este prezentat în propoziții clare. Adesea, ar fi mai folositor dacă adunările de Sabat ar avea caracterul unei ocazii de studiu biblic. Adevărul Bibliei să fie prezentat într-o modalitate atât de simplă și de interesantă, încât toți să înțeleagă cu ușurință principiile mântuirii.”

Ellen G. White, *Evangelizare*, ed. 2008, p. 277

„Adunările din Sabat, serviciile divine de dimineața și de seara din cămin și de la capelă, dacă nu sunt plănuite cu înțelepciune și dacă nu sunt vitalizate de Duhul lui Dumnezeu, pot să devină extrem de formale, de neplăcute și de neatractive, iar tinerilor li se vor părea cele mai obositoare dintre toate activitățile școlare. Adunările sociale și celelalte activități religioase trebuie să fie astfel planificate și organizate, încât să fie nu doar folositoare, ci și atât de plăcute, încât să fie foarte atractive. Rugăciunea făcută împreună va lega inimile de Dumnezeu prin legături durabile.”

Ellen G. White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. cit., vol. 6, p. 145

**„Șase zile să lucrați; dar ziua a șaptea este Sabatul,
ziua de odihnă, cu o adunare sfântă.”**

Leviticul 23:3

Exemplul Domnului Isus

„A venit în Nazaret, unde fusese crescut, și, **după obiceiul Său**, în ziua Sabatului a intrat în sinagogă. S-a sculat să citească...”
(Luca 4:16)

„În ziua Sabatului Isus a intrat îndată **în sinagogă și a început să învețe** norodul.”
(Marcu 1:21)

„În altă zi de Sabat s-a întâmplat că Isus a intrat în sinagogă și învăța norodul.”
(Luca 6:6)

(sublinierile noastre)

Sabatul a fost prima sărbătoare în familia lui Adam și a Evei, prima lor zi completă în care s-au bucurat de părtășia unul cu celălalt, cu familia îngerilor și cu Dumnezeu. Dumnezeu a împletit pentru totdeauna viața de familie cu binecuvântarea Sabatului.

Dorința Domnului Isus Hristos este ca Sabatul să ne ajute în lupta împotriva stresului și să fie o zi pentru împlinirea omului: „Sabatul a fost făcut pentru om, iar nu omul pentru Sabat” (Marcu 2:27).

Un moment special dedicat familiei ar putea fi masa festivă de prânz, după modelul Domnului Isus din Luca 14:1. Sâmbăta ar trebui să ne bucurăm de cel puțin o masă cu toată familia și/sau cu prietenii.

2. Închinare acasă, în familie

„Școala de Sabat și adunarea pentru serviciul de închinare ocupă doar o parte a Sabatului. Partea care rămâne pentru familie poate să fie făcută cea mai sacră și cea mai prețioasă perioadă dintre toate orele Sabatului. O mare parte din acest timp, părinții ar trebui să îl petreacă împreună cu copiii lor.”

Ellen G. White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. cit., vol. 6, p. 286

„În Sabat, trebuie să existe o consacrare deosebită a familiei față de Dumnezeu. Porunca îi cuprinde pe toți care se află înăuntrul porților noastre; toți cei ce locuiesc în casă trebuie să lase deoparte treburile lor lumești și să folosească orele sfinte în devoțiune. Toți să se unească pentru a-L onora pe Dumnezeu prin slujire voioasă în ziua Lui cea sfântă.”

Ellen G. White, *Sfaturi pentru Biserică*, ed. 2000, p. 335

„Zgomotul și cearta nu trebuie să fie permise în nicio zi a săptămânii. Cu atât mai mult în Sabat trebuie să domnească liniștea. Poruncile aspre nu trebuie să se audă niciodată, iar, în Sabat, prezența lor este cu atât mai mult nepotrivită.”

Ellen G. White, *Mărturii despre Sabat*, ed. cit., p. 77

„Cea mai bună cale prin care părinții pot să înalțe și să onoreze Sabatul este aceea de a găsi mijloace prin care să le dea o învățătură potrivită copiilor lor, trezindu-le interesul pentru lucrurile spirituale și oferindu-le o perspectivă corectă asupra caracterului lui Dumnezeu și a cerințelor Sale, pentru ca ei să poată obține viața veșnică. Părinți, faceți din Sabat o încântare, ca fiii și fiicele voastre să-l aștepte cu nerăbdare și să-l primească din toată inima! Dumnezeu va fi astfel onorat în cămin.”

Ibidem, p. 78

„Părinții pot și trebuie să fie atenți la copiii lor, citindu-le cele mai atractive părți ale istoriei biblice, educându-i să respecte ziua de Sabat și s-o păzească în conformitate cu porunca. Acest lucru nu se poate face dacă părinții nu înțeleg cât este de important să trezească interesul copiilor lor.”

Loc. cit.

„Dintre toate zilele săptămânii, niciuna nu este atât de potrivită pentru gânduri și sentimente devoționale cum este Sabatul.”

Ellen G. White, *Mărturii pentru Biserică*, ed. cit., vol. 2, p. 558

„Lui Dumnezeu Îi displace ca păzitorii Sabatului să piardă *o mare parte* din Sabat dormind.”

Loc. cit., sublinierea noastră

3. Sâmbăta, zi pentru misiune

„Acela care neglijează să-i ajute în Sabat pe suferinzi nu va fi socotit fără vină. Sfânta zi de odihnă a Domnului a fost făcută pentru om și faptele de milă sunt în armonie desăvârșită cu scopul urmărit prin ea. Dumnezeu nu dorește ca faptele Lui să sufere nici măcar o oră fie în Sabat, fie în altă zi, dacă acea suferință poate să fie îndepărtată.”

Ellen G. White, *Viața lui Isus*, ed. cit., p. 167

„Lucrările necesare, ca slujirea celor bolnavi sau vârstnici și alinarea suferinței, nu constituie o călcare a Sabatului. Asemenea fapte sunt în perfectă armonie cu porunca Sabatului. Domnul Hristos, Exemplul nostru, nu și-a încetat activitatea în Sabat, atunci când era vorba de împlinirea nevoilor bolnavilor.”

Ellen G. White, *Mărturii despre Sabat*, ed. cit., p. 99

„A-i alina pe cei suferinzi, a-i mângâia pe cei întristați constituie o lucrare a dragostei, care onorează ziua sfântă a lui Dumnezeu.”

Loc. cit.

Misiunea Domnului Isus nu s-a oprit în Sabat:

„Iudeii au început să-L urmărească pe Isus și căutau să-L omoare, fiindcă făcea aceste lucruri în ziua Sabatului” (Ioan 5:16).

„Este îngăduit în ziua Sabatului a face bine ori a face rău? A scăpa o viață sau a o pierde?” (Luca 6:9).

„Oare este îngăduit a vindeca în ziua Sabatului sau nu?” (Luca 14:3).

Isus a spus că „este îngăduit a face bine în zilele de Sabat” (Matei 12:12).

Declarația din predica Domnului: „Astăzi s-au împlinit cuvintele acestea din Scriptură pe care le-ați auzit” (Luca 4:21) se referă la propovăduire, consiliere, vindecare, eliberare și vestire (versetele 18-19).

Misiunea în slujba semenilor este permisă în ziua Sabatului.

Exemple de activități misionare pe teren:

- ◆ o după-amiază pe lună de misiune pe grupe, pentru vizitarea bolnavilor, a membrilor absenți, a rudelor/apartenenților, a foștilor membri, a persoanelor interesate de religie;
- ◆ vizite și activități misionare în localități cu puțini adventiști sau în localități fără prezență adventistă;
- ◆ invitarea vecinilor sau a rudelor neadventiste pentru o masă de părtășie, discuții religioase sau vizionarea unor predici ori filme creștine (de exemplu, „Cine sunt adventiștii”);
- ◆ lucru misionar cu copiii vecinilor în casele noastre sau la biserică;
- ◆ distribuire de cărți, pliante și broșuri pe teren;
- ◆ înscrieri la cursuri și seminare biblice, înscrieri telefonice sau promovare media adventistă;
- ◆ participare la cursuri lunare de misiune, online sau offline.

4. Ieșiri în natură

„Nu ar trebui să-i învățăm pe copii că în Sabat nu au voie să fie fericiți, că e ceva greșit să iasă în aer liber. O, nu, dimpotrivă! Hristos i-a condus pe ucenici pe marginea lacului, în ziua Sabatului, și acolo i-a învățat și le-a predicat. Predicile Lui din Sabat nu erau întotdeauna ținute între niște pereți.”
Ellen G. White, *In Heavenly Places*, p. 152, citat în *Manualul Bisericii*, ed. 2022, p. 188

„Poporul lui Dumnezeu trebuie să participe la adunările destinate închinării, pentru a schimba idei despre adevărurile Cuvântului Său și pentru a dedica o parte din timp rugăciunii. Dar aceste întâlniri, chiar și în Sabat, nu trebuie făcute oboseitoare prin lungimea și lipsa lor de interes. Toți trebuie să aibă posibilitatea să petreacă o parte din Sabat în aer liber.”
Ellen G. White, *Mărturii despre Sabat*, ed. cit., p. 85

„În mintea copiilor, chiar noțiunea de zi de închinare ar trebui să fie strâns legată de frumusețea lucrurilor naturale. Fericită este familia care, în ziua de odihnă, poate merge la locul de închinare așa cum mergeau Isus și ucenicii Săi la sinagogă – peste câmpuri, pe marginea lacului sau prin dumbrăvi!”
Ellen G. White, *Educație*, ed. 2022, p. 216

Domnul Isus a petrecut mai multe Sabate consecutive în natură, în perioada celor 40 de zile de consacrare în pustiu. Nu fără însemnătate, trei evangheliile rețin că într-o zi de Sabat Isus trecea prin lanurile de grâu (Matei 12:1; Marcu 2:23; Luca 6:1).

Primul spațiu de închinare al omului a fost grădina naturală a Edenului, primul sanctuar al părinților noștri. Dorința Domnului Isus ca noi să înțelegem că „de la început n-a fost așa” ne ajută să primim mai ușor sfaturile Spiritului Profetic de a petrece o parte din Sabat în aer liber.

„Sabatul nu trebuie să fie o zi posomorâtă, obositoare și restrictivă. Părinții își pot plimba copiii în crânguri sau în grădinile de flori, pentru a-i învăța că Dumnezeu le-a dat aceste lucruri minunate ca o expresie a dragostei Sale.”

Ellen G. White, Mărturii despre Sabat, ed. cit., p. 76

„Când vremea este bună, părinții pot să-și scoată copiii din casă, pentru a se plimba pe câmp sau prin pădure, și să le vorbească despre copacii maiestuoși, despre arbuști și flori, învățându-i că Dumnezeu este Creatorul tuturor acestor lucruri.”

Ibidem, p. 77

„Ca să păzim Sabatul sfânt, nu este necesar să ne închidem între ziduri, izolați de frumoasele scene ale naturii și de aerul generos și înviorător al cerului.”

Ibidem, p. 84

„Trebuie să petrecem o parte a Sabatului în meditație religioasă, gândindu-ne la binecuvântările și la minunile lui Dumnezeu din lucrurile create, așa cum sunt ele manifestate în decorul stâncos al munților, unde un pisc se ridică deasupra altuia, iar prăpăstiile teribile și stâncile despicate de cutremure sau trăsnete poartă semnul inconfundabil al Aceluia care a mutat munții în mânia Lui, și, în aceeași măsură, în privilegiile mai liniștite ale naturii, unde arborii înalți, clipocitul pâraielor, iarba verde și florile multicolore exprimă dragostea Dumnezeului infinit.”

Ibidem, p. 85

Deci ce facem în Sabat? Sabatul este o zi excelentă pentru misiune în mai multe moduri. Ni se recomandă ca la biserică să relatăm experiențele noastre recente pentru ca serviciile divine să fie cât mai interesante, iar acasă să întoarcem inima copiilor noștri către Dumnezeu și să petrecem timp de calitate cu ei, în cel mai apropiat câmp misionar. Dumnezeu ne invită să beneficiem și de avantajele maxime pe care Sabatul ni le oferă pentru meditație în natură și în aer liber. Pe terenul misionar îndepărtat, suntem chemați la vizite și conversații pentru formare de ucenici, după modelul Domnului Isus.

Ce făcea Ellen White în Sabat?

Informații bazate pe capitolul dedicat acestui subiect în Manuscript Release, vol 6, no. 391 și în Solii alese, ed. 2012, vol. 3, pp. 216–219.

Bucuria zilei sfinte începea cu adunarea de familie de vineri seară, pentru rugăciune, închinare și cântec. Uneori, vineri seara avea întâlniri cu tinerii, cărora le transmitea mesaje generale și personale. Adunarea de vineri după-amiază și vineri seară era folosită de pionieri și pentru predică (adunare de corturi) sau închinare cu angajații unui sanatoriu.

Dimineața, familia White se trezea devreme pentru a merge fără grabă și în liniște la Școala de Sabat și la serviciul divin principal de la biserică. Când era cazul, după-amiaza lua parte la adunări de părtășie pentru mărturii și experiențe (social meeting).

După-amiaza, familia ieșea uneori pentru o plimbare, în timpul căreia se bucurau de natură. Cititul împreună era o altă activitate de Sabat: Ellen White petrecea timp cu copiii citindu-le pasaje selectate din scrieri morale și religioase. La apusul soarelui, familia se aduna pentru închinare.

În multe Sabate, ea și soțul ei erau plecați pentru a predica la servicii divine sau la adunări de corturi, pentru vizite, pentru rugăciuni în casa celor bolnavi sau pentru călătorii (de altfel, evitate dacă se putea).

Odată a scris în natură, unde serveau și masa, ori făcea o plimbare în livadă pentru rugăciune. Altădată a mers câțiva kilometri printr-o pădure de stejari, unde s-a odihnit o oră, a dormit, s-a rugat înainte să se întoarcă, iar după-amiază a mers la întâlnirea religioasă. Uneori petrecea după-amiaza în vizite la surori sau la bolnavi, iar seara participa la conferințe sau întâlniri în case.

Sabatul, zi de adunare și de bucurie

Sabatul și sărbătorile trebuiau ținute „cu adunare sfântă” (*miqra' qódeš; miqra'* = „chemare, strigare, citire publică; convocare, adunare publică pentru citirea Torei”). Deci Sabatul săptămânal trebuia să fie o zi de adunare a comunității, așa cum spune Leviticul 23:3: „Șase zile să lucrați, dar ziua a șaptea este Sabatul, ziua de odihnă, cu o adunare sfântă. Să nu faceți nicio lucrare în timpul ei: este Sabatul Domnului în toate locuințele voastre.” Alte adunări ale comunității erau luna nouă și sărbătorile, conform cu Isaia 1:13.

Unde se adunau evreii din Vechiul Testament în Sabat? Pasajul din 2 Împărați 4:23 sugerează că Sabatul putea fi petrecut în prezența unui profet sau, probabil, în prezența unui preot sau levit din cetate, care citea Legea (Deuteronomul 14:27; Ezra 2:70). Înainte de exil, se pare că nu existau alte locuri de închinare afară de Sanctuar sau Templu. Cei care locuiau în apropiere (Șilo, Ierusalim) puteau veni în curțile sfinte. Dar Legea le cerea israeliților să vină la centrul de închinare doar de trei ori pe an (Exodul 23:14-17; 34:23-24; Deuteronomul 16:16; 1 Împărați 9:25; 2 Cronici 8:13). În cele mai multe cazuri, adunările de Sabat, de lună nouă, de anul nou și de Ziua Ispășirii se țineau în cetate, într-o curte mai spațioasă, sau, în cazuri speciale, dacă era vreme bună, în piața asociată cu poarta cetății (2 Cronici 32:6).

S-au folosit ca locuri de închinare chiar și fostele capiști canaanite (1 Împărați 3:2). Acolo își aduceau jertfele adesea, chiar și după ce s-a ridicat Templul la Ierusalim, în ciuda faptului că Legea interzicea aducerea de jertfe în alt loc decât la Templu (Deuteronomul 12:2-14; 16:7, 11, 15; Iosua 22:10-31; 1 Împărați 3:2-3; 22:43; 2 Împărați 12:3; 14:4; 15:4, 35; 2 Cronici 33:17). Ignorarea poruncii de a respecta locul centralizat pentru închinare a făcut loc idolatriei (2 Împărați 23:5; 2 Cronici 34:3). După exil, a fost reconstruit un templu modest (Ezra 3:10-13; 4:24; 6:12-22; Hagai 2:3-9). Când erau însă adunări generale la Ierusalim, curțile Templului nu erau suficiente, ci se foloseau piețele din incinta porților cetății (Ezra 10:9; Neemia 8:1,3,16).

Chiar și Sabatele calendaristice trebuiau să fie zile de adunare, chiar dacă nu erau cu pelerinaj la Templu. În aceste Sabate calendaristice (nu în cele săptămânale, care erau numite „Sabatele Domnului”), hrana se putea pregăti (Exodul 12:16; 16:23; Leviticul 23:4, 7-8, 21, 24, 27, 35-36; Numeri 28:18, 25-26; 29:1, 7, 12).

Sabatul și sărbătorile trebuiau să fie zile de bucurie, cu excepția Zilei Ispășirii și a vreunui post ocazional (adunare de pocăință) – Deuteronomul 12:7,12; 14:26; 26:11; Isaia 58:13-14. Bucuria era poruncită ca o experiență comunitară, nu solitară, și era asociată cu agape, cântece și alte manifestări populare (adunarea de ramuri frunzoase pentru colibe etc.). După cum afirma Mântuitorul, „Sabatul a fost făcut pentru om, iar nu omul pentru Sabat” (Marcu 2:27), adică Sabatul trebuia să fie o zi de folos pentru bucuria lui. Chiar și luna nouă era asociată cu o întâlnire de familie (1 Samuel 20:18).

„«Dacă îți vei opri piciorul în ziua Sabatului, ca să nu-ți faci gusturile¹ tale în ziua Mea cea sfântă, dacă Sabatul va fi **desfătarea** ta, ca să-L sfințești² pe Domnul, slăvindu-L³, și dacă-l vei cinsti neurmând căile tale, neîndeletnicindu-te cu treburile tale și nededându-te la flecărie⁴, atunci te vei putea **desfăta** în Domnul, și Eu te voi sui pe înălțimile țării, te voi face să te **bucuri** de moștenirea tatălui tău Iacov», căci gura Domnului a vorbit” (Isaia 58:13-14, sublinierile noastre).

¹ În ebraică, „lucrări, business, călătorii de afaceri”. NTR spune „a-ți satisface propriile plăceri”.

² În ebraică, „sfânt pentru Domnul”.

³ În ebraică, „demn de a fi onorat, onorabil”.

⁴ În ebraică, „nefăcând planuri”. NTR spune: „Dacă o vei cinsti prin a nu merge pe calea ta, prin a nu face ceea ce-ți place și prin a nu vorbi lucruri fără folos.”

Închinarea în Vechiul și Noul Testament

Principiile

Credincioșii Bibliei asociau închinarea cu următoarele elemente:

- ◆ *o rugăciune* de binecuvântare și mărturisire (Eliezer pentru căsătorie în Geneza 24:48,52, Iov în mare nenorocire în Iov 1:20-21; creștinii în 1 Corinteni 14:25);
- ◆ *o masă* de părtășie și oferire de *daruri* sub formă de produse, ca gesturi de recunoștință, cu bucurie (Deuteronomul 26:1-11; 1 Cronici 29:3-21; Matei 2:11);
- ◆ *schimbarea hainelor, înfrumusețare și înmiresmare*, igienă și curățare rituală (Exodul 19:10-24; 2 Samuel 12:20; 1 Cronici 16:29). Lexicoanele arată că „podoabele sfinte” (din 1 Cronici 16:29, adică podoabele diferite de cele comune) se refereau la îmbrăcămintea. O explicație ar putea fi aceea că, la sărbători, închinătorii antici, chiar și în Babilon, veneau cu hainele spălate, ca să fie cât mai albe. Hainele care reprezentau demnitatea erau lungi (Marcu 12:38; Apocalipsa 1:13), ca ale preoților (astăzi numai preoții și judecătorii mai poartă asemenea veșminte, întrucât vestimentația pentru biserică a devenit tot mai casual);
- ◆ *descălțarea* omului la cererea Domnului, într-o revelație specială, ca omagiu (păstorul Moise și generalul înarmat Iosua); Biblia detaliază îmbrăcămintea preoților ce slujeau în Sanctuar, dar nu menționează încălțăminte (vezi și Matei 3:11; 10:10; Marcu 6:9);
- ◆ *muzică* (Numeri 10:10; 2 Cronici 20:4-5,19);
- ◆ *arderide-tot* dis-de-diminează, *cântări* (vocale, instrumentale, corale sau din colecție), *îngenunchere* și *prosternare*, însoțită de bucurie și spontaneitate/surpriză (2 Cronici 29:20-26);
- ◆ *convocare generală* la un program care cuprindea *curățirea poporului, rugăciunea împăratului, laude cu instrumente, bucurie și veselie, binecuvântarea poporului* (2 Cronici 30);
- ◆ *închinare cu frică* (Psalmul 5:7), *în genunchi* (Psalmul 95:6), *cu podoabe sfinte și tremur* (Psalmul 96:9);
- ◆ *binecuvântare* rostită ca răspuns al mulțimii, *realegerea regelui* și *masă de bucurie* (1 Cronici 29:20-22);
- ◆ *închinare unitară și spirituală, întemeiată pe citirea și cunoașterea Scripturii* (2 Cronici 32:12; Neemia 8:1-4; Ioan 4:20-21). Scriptura era explicată de dimineată până la amiază într-o adunare publică de reînviore spirituală, în timp ce poporul era atent, iar conducătorul închinării stătea în

față, într-o formație cu slujbași la dreapta și la stânga. În pasajul din Neemia 8:5 se află originea obiceiului protestant ca adunarea să se ridice în timpul citirii pasajului biblic după care se predică. Slujba s-a terminat cu o masă comună de părtășie și bucurie;

- ◆ *o adunare de pocăință*, mărturisire a păcatelor, reformă și separare de lume (Neemia 9). Programul a cuprins și răspunsul mulțimii de *binecuvântare* a Domnului și *o rugăciune comemorativă*, foarte lungă, care trece în revistă istoria sacră;

- ◆ *împăcare și relații bune* (Matei 5:23-24; 1 Corinteni 14:26).

De remarcat totuși că Vechiul Testament nu descrie niciodată în detaliu un serviciu divin de închinare. Sunt doar rapoarte parțiale cu ocazia unor evenimente majore, cum este dedicarea Templului de către Solomon. De fapt, evreii nu mergeau în fiecare Sabat la Templu. Odată cu reorganizarea făcută de Ezra după exil, centrul închinării se mută de la Templu la sinagogă și de la jertfe la studiul Scripturilor.

- ◆ Închinarea trebuie să fie spre folosul omului, chiar dacă Îi este dedicată lui Dumnezeu. După principiul folosit și pentru Sabat (Marcu 2:27), jertfa a fost dată pentru om, nu omul pentru jertfă (Geneza 22:5, 12-13).

- ◆ Dumnezeu a plănuit ca închinarea să fie și un act regulat, repetat la intervale exacte (Isaia 66:23), în locuri anume și urmând rânduielile indicate (Ezechiel 46:2; Zaharia 14:16).

- ◆ Trebuie să existe o legătură strânsă între închinare, propria experiență și cunoașterea lui Dumnezeu (vezi exemplele lui Enoh și Noe – Geneza 5:21-24, 28-29). Noe umbla cu Dumnezeu, ca Enoh (Geneza 6,9; 8:20-21) și I se dedica lui Dumnezeu prin abstenență (s-a căsătorit la 500 de ani, într-un context al stricăciunii generale).

- ◆ Dumnezeu a precizat clar ce e interzis: cultul reprezentărilor sacre, cu imagini umane sau animale, cultul astrelor (Deuteronomul 4:15-19; Iov 31:26-28), tămâia adusă idolilor (Osea 11:2), muzica zgomotoasă și dansul (Exodul 32:17-19), cinstirea adusă chipului reginei cerului, predecesoarea Fecioarei creștine, și cultul ei cu turte, băutură și tămâie (Ieremia 7:18; 44:17-19, 27), cultul obiectelor sfinte înaintea cărora nu era voie ca oamenii să se închine sau să ardă tămâie (Numeri 21:9; 2 Împărați 18:4), rugăciunea și îngenuncherea înaintea statuilor (Isaia 44:17), închinarea idolească (Exodul 20:5), cultul soarelui (Ezechiel 8:16) și profanarea Numelui Domnului (Exodul 20:7; Țefania 1:5).

La ora 9:00 (ceasul al treilea) se aducea jertfa de dimineață, iar la 15:00 (ceasul al nouălea), jertfa de seară.

Oamenii pioși din vechime păstrau aceste momente speciale de închinare, la care adăugau și ora prânzului (Psalmul 55:17; Daniel 6:10). Aceste ore (9:00, 12:00, 15:00) au fost cruciale la răstignirea și moartea Domnului (Marcu 15:25; Matei 27:45).

În jurul orei 9:00 dimineață S-a coborât Duhul Sfânt (Faptele apostolilor 2:15). Ora 15:00 era ceas de rugăciune pentru Ioan, Petru și Corneliu (Faptele apostolilor 3:1; 10:3.30). În același ceas s-a dat profeția celor 70 de săptămâni, despre timpul venirii Domnului Isus Hristos (Daniel 9:21).

Ora prânzului (12:00, adică ceasul al șaselea) era ceas de rugăciune pentru Petru (Faptele apostolilor 10:9), și probabil pentru Domnul Isus, care rămâne singur la fântâna lui Iacov (vezi Ioan 4:6,8 – când era singur, intra în comuniune cu Tatăl).

Locurile

În timpurile biblice, închinarea se făcea în natură, în case, în fața cortului, în locuri dedicate, la Sanctuar, în sinagogi sau la Templu. Altarele de jertfă ale lui Abel și Cain au fost în natură (Geneza 4:8-9), chiar „la poarta Paradisului, păzită de heruvimi” (Ellen G. White, *Patriarhi și profeți*, ed. cit., p. 52). Enoh îl căuta pe Dumnezeu în anumite locuri retrase pentru meditație și rugăciune. În mijlocul unei vieți de muncă activă, atunci când activitatea devenea mai presantă, se ruga mai constant și mai fierbinte, retrăgându-se cu regularitate în singurătate (*Ibidem*, p. 79), cel mai probabil tot în natură.

Ocazia ieșirii din arcă a fost transformată de Noe într-un moment de închinare lângă un altar nou așezat lângă corabie, prin jertfe bogate din toate viețuitoarele curate pe care le avea (Geneza 8:20-21). Avraam zidește un altar la sosirea în Canaan (Geneza 12:7) și altele când se mută (Geneza 12:8; 13:18).

Observăm preferința lui Avraam de a-și amenaja pentru familie un spațiu de închinare în aer liber atunci când plantează un arbust ornamental (Geneza 21:33). Canaanii aveau un cult asemănător (1 Împărați 14:23; 2 Cronici 28:4; Isaia 57:5; Ieremia 2:20; 3:6, 13), dar locurile lor aveau altare pentru zei străini.

Locuri sfinte, adecvate pentru închinare, pot fi chiar și în deșert sau la munte (Exodul 3:5, 12, 18; 5:1; 24:1). Ca pregătire pentru închinarea în aer liber la muntele Sinai, s-au pus limite și interdicții exacte (Exodul 19; Evrei 12:18).

Poporul se închina regulat și la ușa cortului, în momente speciale (Exodul 33:7-10). Chiar și pe patul de moarte, Iacov, omul lui Dumnezeu, își pleacă fața pe capătul patului, rezemat în toiag (Geneza 47:31; Evrei 11:21). Slăbit fiind, David se închină pe patul său (1 Împărați 1:47).

Pe lângă închinarea în casă ori într-un cadru natural, există și alte circumstanțe potrivite pentru a veni înaintea lui Dumnezeu. Războinicul Gheleon s-a închinat noaptea pe câmpul de luptă (Judecătorii 7:9-15), Balaam – pe drum (Numeri 22:31), David – de trei ori în mijlocul câmpului (1 Samuel 20:35, 41), în călătorie pe vârful Dealului Măslinilor (2 Samuel 15:30-32) și la Casa Domnului (2 Samuel 12:20).

Locul unde era chivotul era frecventat anual de familiile credincioase pentru închinare și aducere de jertfe (1 Samuel 1:3, 19). Ulterior, centrul cultic a fost stabilit la Templul din Ierusalim, destinație religioasă anuală pentru tot Israelul.

Acolo unde nu existau evrei și sinagogi (Faptele apostolilor 17:1-2, 10, 17; 18:1-11), creștinii se adunau în natură și în case particulare (Romani 16:5; 1 Corinteni 16:19; Coloseni 4:15; Filimon 1:2). „Locurile de rugăciune” erau cunoscute sub numele roman de *oratorium*. Fără îndoială că a contribuit și mentalitatea nouă introdusă de Ioan Botezătorul și Domnul Isus pentru predicare și învățare în natură, pe malul apelor, în lunci și câmpii. Ocazional, Pavel s-a închinat în Sabat în natură, în afara cetății, „lângă un râu, unde credeam că se află un loc de rugăciune.

Am șezut jos și le-am vorbit femeilor care erau adunate laolaltă” (Faptele apostolilor 16:13; vezi și versetul 16).

Să reținem faptul că nu orice model de închinare prezent în cultura Bibliei devine obligatoriu pentru noi. Anumite obiceiuri despre care citim au fost istorice și orientative; ele sunt normative doar atunci când există și o poruncă expresă pentru respectarea lor universală. De exemplu, dacă în sinagogă credincioșii stăteau așezați (Faptele apostolilor 13:14) pe două rânduri, bărbații și băieții de la 12 ani pe o parte, iar femeile, fetele și băieții între 5 și 12 ani pe cealaltă parte (mamele cu copii neînțărcați și până la 4-5 ani rămâneau acasă), nu înseamnă că trebuie să avem și noi aceleași rânduieli.

Astăzi avem lăcașuri de cult, pe care Scriptura ne îndeamnă să le folosim (Neemia 10:32-39; Psalmul 122:1,4; Faptele apostolilor 2:46; Evrei 10:25).

Prosternarea – un model cultural antic

În Vechiul Testament, închinarea era o mișcare exterioară a corpului, o faptă plină de expresivitate prin care închinătorul se cobora fizic până la nivelul pământului (Exodul 12:27) sau al podelei (2 Cronici 7:3). Gestul era făcut ca o reverență, în semn de supunere sau cerere. Citim despre regele Solomon că s-a ridicat de pe scaunul de domnie s-o întâmpine pe mama sa și s-a închinat înaintea ei (1 Împărați 2:19). La fel au făcut fiii prorocilor înaintea lui Elisei (2 Împărați 2:15) și adunarea înaintea regelui David (1 Cronici 29:20). Binecuvântarea dată lui Iuda prevedea că frații lui se vor închina până la pământ înaintea lui (Geneza 49:8; vezi și 2 Samuel 16:4).

Aplecarea capului până la nivelul picioarelor, cu semnificația de curtoazie, era și standardul social pentru un salut respectuos. Evreii s-au închinat în acest fel în fața guvernatorului Egiptului (Geneza 42:6); la o întâlnire protocolară, Moise s-a aruncat cu fața la pământ înaintea socrului său și apoi l-a îmbrățișat (Exodul 18:7). Aceste închinări erau o manifestare de politețe față de mai-marele familiei (Geneza 48:12) și puteau fi repetate până la șapte ori (Iacov în fața lui Esau, în Geneza 33:3,6).

De remarcat aici că Noul Testament amendează acest obicei. Domnul Isus i-a învățat pe oameni să se ferească de farisei, cărora lumea le făcea plecăciuni prin piețe (Marcu 12:38). Apostolul Petru nu acceptă purtarea centurionului Corneliu, care s-a aruncat la picioarele lui (Faptele apostolilor 10:25-26), apostolul Pavel nu acceptă închinarea oferită de oamenii din Listra (Faptele apostolilor 14:11-18), iar îngerul i-a spus de două ori lui Ioan să nu i se închine (Apocalipsa 19:10; 22:8-9). Închinarea adusă sfinților sau îngerilor nu este conformă cu învățăturile Domnului Isus (vezi și Coloseni 2:18).

În lumea contemporană, o formă de manifestare a respectului este și ridicarea în picioare, o postură a rugăciunii acceptată de Domnul Isus în Marcu 11:25 și o practică la fel de veche (vezi Iov 29:8; Leviticul 19:32; Neemia 8:5; 9:3; Luca 4:16,20; Apocalipsa 7:9).

Manualul Bisericii despre serviciile divine

Forme ale serviciului de închinare – Forma serviciului de închinare diferă de la țară la țară, de la cultură la cultură.

Mai jos sunt prezentate două modele pentru serviciul de închinare:

Forma mai lungă

Preludiu muzical

Anunțuri

Intrarea formației

Doxologie (laudă la adresa lui Dumnezeu)

Invocarea prezenței lui Dumnezeu (rugăciune)

Citirea unui pasaj din Scriptură

Imn de laudă

Rugăciune

Imn sau cântare specială

Strângerea darurilor

Imn de consacrare

Predică

Imn

Binecuvântare

Rugăciune tăcută, șezând sau în picioare

Postludiu muzical

Forma mai scurtă

Anunțuri

Imn

Rugăciune

Strângerea darurilor

Imn sau cântare specială

Predică

Imn

Binecuvântare

Rugăciune tăcută, șezând sau în picioare

Serviciile divine misionare ale Bisericii – În general, primul Sabat din lună este rezervat lucrării misionare. Serviciul de închinare din acest Sabat se concentrează asupra evanghelizării laice și asupra planurilor pentru activități ale diferitelor departamente. „Dumnezeu le-a încredințat mâinilor noastre o lucrare deosebit de sfântă și avem nevoie să ne întâlnim pentru a primi învățătură, ca să fim pregătiți să îndeplinim lucrarea Lui” (*Mărturii*, vol. 6, p. 32). – *Ibidem*, p. 159

Din când în când, se vor organiza adunări pentru mărturie personală și laudă sau pentru a le da ocazia anumitor membri să-și relateze experiența din lucrarea misionară. – *Ibidem*, p. 238

Programarea adunărilor – Pentru a întări și dezvolta spiritul misionar printre membri, adunările auxiliare ale Departamentului Lucrarea Personală pot fi conduse în unul sau mai multe feluri, cum ar fi:

a. Cele zece minute rezervate în fiecare Sabat Departamentului Lucrarea Personală, de obicei imediat după Școala de Sabat și înainte de predică.

b. O întâlnire la mijlocul săptămânii, combinată cu ora de rugăciune săptămânală. Cu ocazia aceasta, prima parte a serviciului poate conține un mesaj devoțional, urmat de o serie de rugăciuni, amintindu-se că închinarea este o parte vitală a creșterii spirituale și a pregătirii pentru slujire. Restul timpului poate fi acordat instruirii pentru evanghelizare laică personală. Se prezintă metode de câștigare a sufletelor, iar membrilor li se oferă ocazia să prezinte, pentru discuții generale, problemele cu care s-au confruntat în cadrul lucrării lor misionare.

[...] Comitetul Departamentului Lucrarea Personală trebuie să întocmească atent planuri pentru ca serviciile divine dedicate lucrării personale să fie ocazii de reînviore spirituală și instruire practică, avându-se grijă ca acestea să aibă loc cu aceeași regularitate și continuitate ca și alte întâlniri ale bisericii. – *Loc. cit.*

Fotografiază
pentru a citi online
Manualul Bisericii,
ediția 2022.

- Ghid de studiu tematic
- Biblia audio
- Cărți
- Planuri de studiu
- Devoționale

App Store

Google Play

